

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ НА АНГЛОМОВНИХ ПРОГРАМАХ

PECULIARITIES OF TEACHING UKRAINIAN LANGUAGE TO FOREIGN STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE PROGRAMS

У контексті широкого впровадження англо-мовних програм для іноземних студентів актуальності набуває проблема навчання іноземних студентів державної мови країни, в якій вони навчаються. У статті з'ясовано особливості навчання української мови іноземних студентів у групах з англійською формою викладання. Проаналізовано цілі та завдання викладання української мови для такого контингенту студентів. З'ясовано специфіку комунікативних потреб іноземних студентів при вживанні української мови і наголошено, що для цього контингенту іноземних студентів формування мовних і мовленнєвих умінь має відбуватися у рамках достатніх для здійснення спілкування в соціально-побутовій і соціально-культурній сферах. Акцентовано увагу на методичних особливостях організації навчання української мови іноземних студентів в англійськомовних групах на різних етапах із метою забезпечення ефективної реалізації їхніх комунікативних потреб. Обґрунтовано, що формування бази мовних і мовленнєвих умінь з української мови доцільно проводити, застосовуючи порівняння і паралелі між українською і мовою посередником, якою виступає англійська. Зазначено, що у зв'язку зі специфікою комунікативних потреб іноземних студентів на початковому етапі у подачі та відпрацюванні матеріалу повинно переважати діалогічне мовлення, а на більш просунутому етапі, коли зростає роль термінологічної грамотності, навчання української мови має проводитися із правильно підібраними навчальними текстами, що відповідають професійному спрямуванню іноземних студентів, а також комплексом лексико-граматичних вправ, розроблених на основі цих текстів. Кінцевим результатом навчання української мови іноземних студентів в англійськомовних групах має стати формування комунікативної компетентності, достатньої для реалізації комунікативних потреб іноземних студентів в соціально-побутовій і соціально-культурній сферах спілкування, а також обмежено в навчально-професійній сфері. Подальші наукові пошуки можуть бути зосереджені на розробці навчально-методичних матеріалів з української мови, призначених для роботи у групах іноземних студентів англійськомовної форми навчання.

Ключові слова: іноземні студенти, англійськомовна форма навчання, українська мова, комунікативні потреби, відбір навчального матеріалу.

The implementing of English language programs for foreign students in Ukraine brings up the question of teaching the national language of the country in which foreign students study. The article deals with the peculiarities of teaching Ukrainian language to foreign students in English speaking groups. The goals and objectives of teaching Ukrainian for these students are analyzed. The communicative needs of foreign students in the usage of the Ukrainian language are clarified and it is emphasized that target language speech and linguistic skills for this contingent of foreign students should be developed within the level sufficient for communication in social and cultural spheres. The methodological features of teaching Ukrainian language to foreign students in English-speaking groups at different stages which meet their communicative needs are highlighted. It is pointed out that the formation of basic linguistic and speech skills in the Ukrainian language is advisable to be carried out using parallels between the Ukrainian and the mediator language, which is English.

It is stated that to meet the communicative needs of foreign students, at the beginning teachers should present new vocabulary and grammar using dialogue patterns and speaking. At a more advanced stage when the role of terminological literacy is increasing, the language training should be conducted with selected educational texts that correspond to the future profession of foreign students, as well as a complex of vocabulary-based grammar exercises. The result of teaching Ukrainian language to foreign students in English-speaking groups should be the formation of communicative competence sufficient to meet their communicative needs in the social and cultural spheres of communication, as well as a limited communicative competence in the educational and professional sphere. Further scientific research may focus on the development of teaching materials in the Ukrainian language for English-speaking groups of foreign students.

Key words: foreign students, English language, Ukrainian language, communicative needs, selection of educational material.

УДК 378.147:372.881.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-2.12>

Проскуркіна Я.І.,
канд. пед. наук,
старший викладач підготовчого
відділення
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Залучення іноземних громадян до навчання в українських університетах є традиційним компонентом міжнародної діяльності України у галузі освіти. За даними Українського державного центру міжнародної освіти, за останні 8 років кількість іноземних громадян, які приїхали на навчання до України, зросла на 41% і у 2018 р. сягнула цифри 75 605 осіб [1].

Посилення конкуренції на світовому освітньому ринку вимагає від вітчизняних університетів врахо-

увати сучасні тенденції розвитку освітніх програм для іноземних студентів. Досвід підготовки іноземних студентів у європейських вищих навчальних закладах показує, що однією з таких тенденцій є збільшення частки програм для іноземних студентів мовами міжнародного спілкування. Тому створення умов для навчання іноземних студентів в українських вищих навчальних закладах мовами міжнародного спілкування, насамперед англійською, є актуальним питанням. Ще декілька років тому кількість програм англійською мовою

в українських ВНЗ була обмежена, але попит на такі програми призвів до збільшення пропозицій отримання англійської освіти в Україні. Зазвичай, отримуючи освіту англійською мовою, іноземні студенти також вивчають основи державної мови країни, в якій вони навчаються. Це актуалізує пошук нових методів і підходів до навчання іноземних студентів української мови у групах з англійською формою навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у розробку питань із проблеми мовної підготовки іноземних студентів зробили О. Бастрікова, Л. Гусева, Т. Дементьєва, Є. Іванова. Зокрема, накопичено чималий досвід викладання української мови як іноземної, що відображено у працях Г. Іванішин, Л. Селіверстової, Н. Ушакової, О. Тростинської та ін. Дослідники окреслили цілі й завдання мовного навчання іноземних студентів; виділили профілі навчання, підготували навчальні посібники.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз теоретичних джерел доводить, що в сучасній вітчизняній педагогіці проблема навчання іноземних студентів української мови у групах з англійською формою викладання наразі залишається недослідженою. Хоча для навчання української мови на англійських програмах для іноземних студентів за основу береться загальна методика викладання української мови як іноземної, існує певна специфіка, що потребує окремого дослідження. Це й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – розглянути теоретичні та практичні аспекти навчання української мови іноземних студентів в англійських групах і визначити шляхи оптимізації цього процесу.

Зважаючи на характер дослідження, для досягнення мети цієї статті ми обрали методи емпіричного дослідження за класифікацією С. Гончаренко [2]. Ми вивчали досвід педагогічної діяльності викладачів груп з англійською формою навчання на підготовчому відділенні університету імені Тараса Шевченка, проводили опитування іноземних студентів у таких групах. Також було проаналізовано звіти, зміст програм тощо. Це дозволило оцінити ефективність процесу навчання української мови на англійських програмах, а також визначити дії, які можна вжити для його покращення.

Виклад основного матеріалу. Англійські програми навчання для іноземних студентів є одним із прикладів численних змін, що впроваджуються в українській системі освіти. Такі програми користуються попитом, оскільки це дозволяє іноземним студентам заощадити час, кошти і зусилля на вивчення української чи російської мови. Однак для спілкування у побуті та для успішної інтеграції в нове соціальне середовище іноземні студенти все одно потребують знання мови країни, у якій вони

навчаються. Це зумовлює важливість курсу української мови як іноземної. Такі обов'язкові курси української мови були введені в навчальні плани факультетів, де навчаються іноземні студенти.

Концепція мовної освіти іноземних громадян у вищих навчальних закладах України визначає мету мовної підготовки як формування комунікативної компетентності для забезпечення комунікативних потреб іноземних громадян у різних сферах мовленнєвої діяльності: насамперед навчально-науковій (для отримання конкурентоспроможної підготовки за фахом), соціально-культурній (для адаптації в новому соціально-культурному середовищі), побутовій (для задоволення потреб повсякденного життя) [3, с. 13]. Але, говорячи про навчання іноземних студентів англійської форми навчання, зазначимо, що одне із найважливіших завдань мовної підготовки, а саме необхідність формування необхідних мовних і мовленнєвих умінь для обслуговування навчально-професійної діяльності, втрачає свою актуальність. На відміну від англійської мови, яка потрібна їм для навчально-професійної сфери, спілкування українською іноземні студенти здійснюватимуть переважно в соціально-побутовій і соціально-культурній сферах спілкування. Втім, переважна кількість іноземних студентів англійської форми навчання обирають своїм фахом медицину. На старших курсах для іноземних студентів медичного профілю знання української мови також потрібне для проходження доклінічної практики в медичних закладах України. Отже, на перший план виступає необхідність формування комунікативної компетентності іноземних студентів англійської форми навчання для побутового і культурного спілкування в умовах іншомовного середовища. Для реалізації поставленої мети потрібно вирішити такі завдання: 1) відбір і організацію навчального матеріалу відповідно до комунікативних потреб іноземних студентів; 2) з'ясування особливостей засвоєння такого матеріалу.

З метою відбору навчального матеріалу відповідно до комунікативних потреб проаналізуємо коло ситуацій спілкування, де передбачається комунікативна взаємодія для цієї групи іноземних студентів. Отже, найбільш типовими ситуаціями мовленнєвої діяльності українською мовою для таких студентів є: проживання в гуртожитку, покупки у магазинах, харчування у кафе, користування міським транспортом, місцезнаходження різних об'єктів, лікування, знайомство і підтримання міжособистісних контактів з українськими людьми тощо. Тобто лексичний матеріал складається із загальноповсякденної лексики. Уважаємо за доцільне, що основними тематичними блоками організації навчального матеріалу мають бути наступні: Знайомство. Сім'я. У місті. Моя квартира / мій дім. У магазині. Їжа, кафе. Дозвілля. Навчання у ВНЗ. У лікаря. Україна – держава, де я живу і навчаюся.

Зрозуміло, що основним комунікативним завданням для цієї групи іноземних студентів у соціально-побутовій і соціально-культурній сферах є здійснення діалогу з метою отримання інформації. Отже, у подачі та відпрацюванні матеріалу повинно переважати діалогічне мовлення, через яке вводяться і відпрацьовуються мовленнєві одиниці і зразки. Слід максимально застосовувати потенціал інтернаціональних слів, які можуть бути знайомі іноземним студентам, зважаючи на їхнє знання англійської мови. Наприклад, комп'ютер – computer, фільм – film, студент – student, банк – bank, парк – park, суп – soup, йогурт – yoghurt, журнал – journal, magazine, доктор – doctor тощо. Також сюди можна додавати слова, які трохи відрізняються за звучанням, але все одно впізнавані, на кшталт: стадіон – stadium, інформація – information, автобус – bus, банкомат – АТМ. На таких прикладах можна розпочинати знайомство з українською абеткою і відпрацювання навичок читання. Це полегшує процес переходу читання від латиниці до кирилиці. Для відпрацювання лексики варто використовувати такі види завдань, як: хорова й індивідуальна імітація мовленнєвих зразків (слів, словосполучень, речень); повторювання за викладачем реплік; повторювання діалогів за зразком; проведення рольових ігор. Головне, щоб іноземні студенти з першого заняття були занурені у мовленнєве спілкування. Важливо не навантажувати іноземних студентів складними граматичними конструкціями чи складними відмінковими формами на кшталт «моєму старшому братові 20 років», «у мого старшого брата», а вчити їх ставити прості запитання і відповідати, використовуючи прості шаблони. З досвіду викладання мови іноземним студентам вважаємо за доцільне пояснювати на початковому етапі навчальний матеріал через мову-посередника, якою виступає англійська, застосовуючи порівняння і паралелі між українською і англійською. Це дозволяє зекономити час при введенні нової лексики і краще пояснити складні випадки граматики. Зазначимо, що використання мови-посередника має бути ситуативно виправданим і, безумовно, зменшуватися з часом. Прикладом доцільного використання мови-посередника є пояснення доконаного і недоконаного видів дієслова в українській мові. Ця тема є однією з найскладніших для розуміння на початковому етапі. Тому виділення певних збігів між видами дієслів в українській мові і формами часу дієслів в англійській мові дозволить простіше й ефективніше встановити взаємозв'язок між цими граматичними явищами. Наприклад, недоконаному виду дієслів зазвичай відповідає тривалий час (Continuous) і частково простий (Simple) в англійській мові, а доконаному – перфект (Perfect) і також частково простий (Simple): I did my homework. – Я робив/зробив моє домашнє завдання (в залежності від контексту). I was doing

my homework. – Я робив моє домашнє завдання. I have done my homework. – Я зробив моє домашнє завдання. Такі порівняння можна давати у табличній формі. Засвоєння матеріалу відбувається на основі принципу свідомості.

Також доцільно вдаватися до мови посередника для створення міні-комунікативних ситуацій на початковому етапі при виникненні побутових проблем. Наприклад, зазвичай за будь-якої проблемної ситуації, запізнення чи поганого самопочуття студенти пояснюють все англійською мовою. Треба скористатися моментом і за допомогою перекладу пояснити, як це сказати українською. Наступного разу при виникненні ідентичних ситуацій вже вимагати спілкування українською.

Тому, на нашу думку, від викладача, який викладає українську в групах з англомовною формою навчання, вимагається обов'язкове знання англійської мови.

На наступних етапах навчання української мови іноземні студенти починають заповнювати отримані граматичні шаблони новими граматичними формами, розширюють словниковий запас. Доцільно робити викладання української мови більш професійно-орієнтовним, враховувати особливості їхньої майбутньої професії. Як було зазначено вище, на англомовних програмах здебільшого навчаються іноземні студенти медичного профілю. Для них особливо зростає роль термінологічної грамотності, оскільки на більш старших курсах їм приходится проходити доклінічну практику, спілкуючись із пацієнтами. Тобто на більш просунутому етапі вивчення української мови увага зосереджується на формуванні у студентів навичок мовної поведінки під час професійної розмови. Відповідно, основою оптимізації навчання мови є логічне упорядкування термінологічного апарату. Засвоєння термінологічної лексики і граматичних структур, необхідних для професійного спілкування краще проводити через комплекс вправ і різних видів діалогічних завдань. Іншим засобом засвоєння термінологічної лексики можуть стати комунікативні завдання у вигляді рольових ігор. Такі комунікативні завдання допомагають відтворити типові реальні ситуації з майбутньої діяльності іноземних студентів, як найкраще тренують спонтанне мовлення і навички аудіювання. Таким чином така робота в класі на просунутому етапі сприяє формуванню навичок професійного мовлення.

Важливою формою начальної роботи, яка сприяє формуванню навичок і вмій конструювання висловлювання, збагаченню лексичного запасу, а також розширенню кругозору є робота з текстами. Тому нагальним питанням для викладачів постає розробка текстів з урахуванням рівня володіння мовою і професійної спрямованості іноземних студентів, а також розробка системи алгоритмів роботи з текстом, вправ і завдань. Доцільно

використовувати навчальні тексти, які містять типізовану інформацію і мають певну логіко-змістовну композицію, що піддається програмуванню.

Кінцевим результатом навчання має стати формування в іноземних студентів комунікативної компетентності, достатньої для реалізації комунікативних потреб іноземних студентів у соціально-побутовій і соціально-культурній сферах спілкування, а також обмежено в навчально-професійній сфері.

Висновки. Отже, аналіз цілей вивчення української мови на англомовних програмах для іноземних студентів доводить, що для цього контингенту студентів втрачає актуальність завдання формування комунікативних умінь для обслуговування навчально-професійної діяльності. Знання української мови має бути достатнім для адаптації у новому соціокультурному середовищі та для встановлення міжособистісних контактів. Комунікативні уміння формуються переважно на основі діалогічного мовлення, без обтяження студентів складними граматичними конструкціями. На більш просунутому етапі навчання української мови стає більш професійно-орієнтованим з

метою формування комунікативних умінь для професійної розмови. Особливо важливою ця умова стає для іноземних студентів медичного профілю для успішного проходження доклінічної практики. Таке навчання мови повинно включати відбір термінологічного апарату й опрацювання лексики на основі підібраних професійно-орієнтованих ситуацій і роботи з текстом.

Подальші наукові пошуки вбачаємо у розробці навчально-методичних матеріалів з української мови, призначених для роботи у групах іноземних студентів англомовної форми навчання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Study in Ukraine / Український державний центр міжнародної освіти. URL: <http://studyinukraine.gov.ua/uk/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата звернення: 04.12.2019).
2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ – Вінниця : ТОВ Фірма «Планер», 2010. 308 с.
3. Ушакова Н., Тростинська О. Вивчення української мови студентами-іноземцями: концептуальні засади. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 9. С. 12–21.